

Med ideologijo knjižnega in standardnega jezika

Vojko Gorjanc, Simon Krek in Damjan Popič

Abstract

This paper presents a sociolinguistic outline for developing a standard language corpus and the processes of standardisation, codification and modernisation; within this framework, the ideology of standard language is discussed. This framework serves as the basis for an examination of the normative context in Slovenian, especially in lexicographic terms. Standard-language linguistic environments such as Slovenian are characterised by various ideologies for *standard* or, in our case, *literary* language. Therefore, this paper focuses on presenting the ideology of literary language through the lens of lexicographic descriptions. Owing to the specific nature of the ideology, as well as the changes it has witnessed over the last five decades, we take issue with the term *literary language* and instead present the concept of *standard language*, which has a different ideological underpinning. With this we support the proposal for the consistent use of the term *Standard Slovenian* in contemporary linguistic descriptions of the Slovenian language.

Keywords: standardisation, codification, modernisation, literary language, standard language, ideology

Ključne besede: standardizacija, kodifikacija, modernizacija, knjižni jezik, standardni jezik, ideologija

1 UVOD

V prispevku na kratko predstavimo sociolingvistični okvir načrtovanja korpusa standardnega jezika, procesa standardizacije, kodifikacije in modernizacije. V ta kontekst v nadaljevanju umestimo razmišljanja o slovenskem jeziku, pri čemer problematiziramo uporabo termina *knjižni jezik*, in sicer tako zaradi sprememb v jezikovni skupnosti kot tudi sprememb v jezikoslovni teoriji in metodologiji ter tudi sprememb, ki jih je skozi čas doživel sam koncept *knjižnega jezika* v slovenskem prostoru. V nadaljevanju predstavimo koncept *standardnega jezika* ter argumentiramo predlog za njegovo dosledno rabo v sodobnih opisih slovenskega jezika, temelječih na načrtno zbranih podatkih o jezikovi rabi v korpusih slovenskega jezika. Pri jezikovnem opisu, ki temelji na korpusnih podatkih, namreč z dosledno uporabo korpusnojezikoslovnih metod lahko pridobimo podatke o jezikovnem standardu, tj. o jezikovni normi kot družbeno sprejeti lastnosti jezika; s tem pa se odrekamo opisu, ki vključuje jezikoslovno intervencijo v smislu jezikovnega kultiviranja, torej izključevanju tistih jezikovnih prvin, ki jih jezikovna skupnost uporablja, pa naj po takem ali drugačnem jezikoslovnem prepričanju ne bi bile primerne za sodobno pisno slovenščino. Če namreč v svoj koncept vključuje tudi tako načelo kultiviranja, torej jezikovno intervencijo s pozicije moči, združuje nezdržljivo, jezikovni opis na podlagi realnih podatkov o jeziku ter intervencijo v tako pridobljene jezikovne podatke v postopkih interpretacije teh podatkov. Tak opis ohranja in še pogloblja dihotomijo med domnevno nekompetentnimi govorniki oziroma pisci slovenskega jezika in pooblaščenimi razsodniki o jezikovni normi, s čimer se ne opolnomoči uporabnikov slovenskega jezika, ampak vzdržuje poseben status pooblaščenih institucij in posameznikov.¹

Na ta način se programsko umeščamo v okvir idej poststrukturalnih kritičnih teorij, v okviru jezikoslovja predvsem kritične analize diskurza (Fairclough 2001; Dijk 2001) in kritične stilistike (Jeffries 2010; Jeffries in McIntyre 2010), ki v jezikoslovju naslavljajo izrazito družbena vprašanja in zagovarjajo angažirano pozicijo raziskovalca, njihov skupni imenovalac pa je humanistična želja po spremembi neenakosti v družbi in vzpostavljanje pogojev za enakopravni dialog posameznikov oziroma družbenih skupin. Pri tem so jezikovni opisi, ki imajo v svojem izhodišču uporabnika in skušajo razreševati uporabniške jezikovne težave, del tovrstnih prizadevanj, še posebej ko gre za jezikovno-kulturne prostore, zaznamovane s kulturo standardnega oz. v slovenskem primeru knjižnega jezika, kjer se v kulturni krog knjižnega jezika spuščajo ali iz njega izločajo posamezniki ali skupine na podlagi ocene o kompetentnosti knjižnojezikovnega govornika (Milroy 2001: 535–536). Hkrati z angažiranim pristopom pa se jasno zavedamo tudi

¹ Glej tudi Odziv na objavo osnutka koncepta Novega slovarja slovenskega knjižnega jezika Centra za jezikovne vire in tehnologije UL (<http://www.cjvt.si/projekti/sss/odziv-na-objavo-osnutka-koncepta-nsskj/>, dostop 4. 8. 2015). V prvem delu prispevka razpravljamo o sociolingvističnem okviru in vprašanih ideologije na splošno, v nadaljevanju pa se usmerimo v slovarski kontekst.

pozicije raziskovalcev, ki delamo na področju humanističnih in družboslovnih ved in smo umeščeni v zgodovinske, družbene in kulturne kontekste ter je naše delovanje pogojeno z lastnimi prepričanji in ideološkimi pozicijami (Dijk 1993: 253; Katnić Bakaršić 2012: 7). Prepričani smo, da je tako izhodišče tisto, ki je prava pot k demokratizaciji tako diskurznih praks kot tudi znanstvenih diskurzov, saj je prav sklicevanje na ideološko in vrednostno nevtralnost v humanistiki in družboslovju prej znak za prikrito ideološkost in zavestno zavajajoče delovanje kot nevtralnost (Joseph in Taylor 1990: 2).

2 STANDARDIZACIJA IN STANDARDNOJEZIKOVNA KULTURA: OD KOD IDEOLOGIJA?

Sociolingvistični pojem jezikovne standardizacije je razmeroma univerzalen: jeziki gredo skozi faze izbire (izhodiščne jezikovne variante), kodifikacije, stabilizacije in vzdrževanja, ki vključuje nenehno modernizacijo (Cooper 1989: 31–32; 125), jezikovni standard pa naj bi potem veljal za vse udeležence javne komunikacije (Škiljan 1999: 168).

V postopku standardizacije se predpiše izrazna podoba, optimizirajo slovnična sredstva ter fiksirajo pomeni besed. Glavni kodifikacijski priročniki so torej pravopis/pravorečje, slovnica in pravopisni slovar, ki določajo merila pravilnosti v okviru standardiziranih besedil. Produkt standardizacije je urejen jezik, očiščen nedoslednosti v pisavi/izreki, slovničnih dvoumnosti in redundanc ter motečih polisemij. /.../ Pojem standardnega jezika je povezan predvsem s tehničnimi vidiki jezikovne rabe: to je najprimernejša oziroma najbolj optimalna oblika jezika za pisavo, zlasti za tisk za množično komunikacijo, pa tudi za nekatere žanre, npr. znanstvena besedila ali administrativne obrazce, kjer mora biti jezik kar najbolj transparenten in objektiv (Skubic 2005: 46–47).

V okviru koncepta jezikovne standardizacije je potrebno zavedanje o tem, da je norma za vse pravzaprav nekaj povsem iluzornega (Cooper 1989: 134). V ozadju je velikokrat prav nasprotna logika, in sicer logika različnih družbenih elit s končnim namenom promocije svojega jezikoslovnega modela, ki vzpostavlja razlikovanje med partikularno elito in vsemi ostalimi (Cooper 1989: 135), pri čemer so bile zgodovinsko gledano družbene elite tipično povezane s pisnim jezikom kot prestižno obliko komunikacije (Cooper 1989: 137). Pisnost je bila torej v veliki meri tista, ki je bila medij in merilo družbene elite, kar pa se je z razvojem družb bistveno spremenilo. Če je pred stoletjem pisala in javno komunicirala le peščica družbeno privilegiranih posameznikov, je danes situacija popolnoma drugačna, pisno in javno komuniciramo praktično vsi pripadniki sodobnih družb, o čemer razpravljamo še v nadaljevanju.

Standardiziran jezik, ki je v določenih okoljih in obdobjih lahko ključen za skupno identifikacijo določene jezikovne skupnosti, lahko hkrati vzpostavlja tudi jezikovno situacijo, poznano kot »standardnojezikovna kultura« (Milroy 2001: 530, 535–536). V resnici pripadniki standardnojezikovne kulture zelo jasno definirajo svoj kulturni krog, ki v veliki meri temelji na preskriptivnih normativnih modelih, na jasnem ločevanju med pravilnim in napačnim, četudi na videz v popolnoma opismem pristopu, preprosto zato, ker je v ozadju modela ideologija oz. niz prepričanj o jeziku, da je tudi pri jezikovnih vprašanjih treba upoštevati popolno skladnost z normo, to je jezikovno pravilnost (Milroy in Milroy 1999: 1). Standardizacija je torej tesno povezana z ideologijo standardnega jezika, prepričanjem, da obstaja pravilni način jezikovne rabe standardnega jezika, ki bi ga vsi pripadniki določene skupnosti morali uporabljati (Cooper 1989: 135), in torej temelji na nenehni dihotomiji standardno – nestandardno, pogojeni prav z ideologijo standardizacije in osredinjenosti na standardno varianto jezika (Milroy 2001: 534).

Razmerje med opisovanjem v jeziku in jezikovnim predpisovanjem še zdaleč ni enoznačno. Čeprav bi glede na naravo enega in drugega lahko pritrdili mnenju, da naj bi se jezikoslovje za preskripcijo zanimalo približno v tolikšni meri, kot se astronomija za astrologijo, pa po drugi strani drži, da preskriptivistična razpravljanja v jezikovni skupnosti in o jezikovni skupnosti odražajo odnos jezikovne skupnosti do jezika in na ta način lahko pozitivno vplivajo na kohezivnost in identiteto jezikovne skupnosti (Davies 1997: 4; Milroy in Milroy 1999: 3–4). S tega zornega kota je na eni strani opis jezika res ključna pot do jezikovnega standarda, hkrati pa preskripcija vpliva na občutek vključenosti v jezikovno skupnost, saj si pripadniki določene jezikovne skupnosti delimo normativne predstave o jeziku, predstave o jezikovnem obnašanju na različnih nivojih jezikovne rabe (Crystal 1987: 2; Davis 1997: 4–5).

Tovrsten odnos jezikovne skupnosti daje legitimacijo tako posameznikom kot inštitucijam, da določen jezikovni model promovirajo in s tem omogočajo vzdrževanje privilegiranih pozicij tistih, ki v določenem kontekstu o tem, kaj je jezikovni standard, odločajo, torej imajo nad jezikovnim standardom nadzor. V jezikovni skupnosti je vzpostavljeno pričakovanje po »vodenju s strani privilegiranih inštitucij« (Milroy 2001: 536), hkrati pa je inštitucijam v interesu, da se tak model ohranja pri življenju, kar pomeni, da nasprotujejo kakršnimkoli spremembam (Cooper 1989: 134, 135; Milroy in Milroy 1999: 4). Pri tovrstnem modelu delovanja je v odnosu do jezika izrazito opazna tendenca k preferiranju starejših jezikovnih oblik in pomenov ter želja po ohranjanju ali vzpostavljanju razlike med enim in drugim jezikovnim fenomenom, predvsem s stališča njegove standardnosti oz. nestandardnosti (Greenbaum 1988).

Za vsak standardni jezik je v njegovem razvoju ključna modernizacija, nenehna zmožnost prilagajanja novim komunikacijskim izzivom; ta pa je lahko izpeljana

na različne načine, skladno s celotno idejo posameznega kulturnega prostora in postopki jezikovne standardizacije v njem, (1) skozi model kultiviranja, ki vključuje tudi jezikovno intervencijo in velja za elitističnega (Haugen 1983) ali (2) z bolj demokratičnim pristopom, kjer se modernizacija razume kot amalgam novega in starega, glede na potrebe sociokulturnega prostora, pri čemer je jasno, da si ideje modernizacije v različnih kulturnih prostorih med posamezniki in skupinami nasprotujejo, nenehno pa tudi v tem okviru seveda delujejo centri moči, ki imajo v modernizacijskem procesu lahko bistveno lažjo nalogo vplivati na odločitve, kot to lahko počnejo posamezniki (Fishman 1989: 379–380). Poleg prave modernizacije pa je spreminjanje standarda povezano tudi z drugimi jezikovnimi intervencijami, npr. ideologijo politične korektnosti (Goddard in Patterson 2000: 73) ali ideologijo purizma (Thomas 1991); v teh primerih seveda ne gre za modernizacijo v pravem pomenu, saj se v jeziku ne pojavijo nove komunikacijske funkcije, gre le za spremembe oblike v okviru istih jezikovnih funkcij (Cooper 1989: 154).

Pomembno je poudariti, da se sodobne standardnojezikovne kulture v tako vzpostavljenem jezikovnem modelu težko znajdejo v demokratičnem procesu. Čeprav je v demokratičnih družbah nesprejemljiva diskriminacija glede na spol, socialno, nacionalno pripadnost, osebne okoliščine itd., pa standardnojezikovne kulture ohranjajo sprejemljivost jezikovne diskriminacije prav z vidika jezikovnega standarda (Milroy in Milroy 1999: 2–3), posledično v resnici tudi glede na regionalno, socialno, nacionalno itd. pripadnost, zato je naloga sodobnih demokratičnih družb premišljati tovrstna vprašanja in iskati rešitve, kako odgovoriti na tovrstne izzive v jezikovnih skupnostih – tudi ko gre za vprašanje ideologije standardnojezikovne kulture.

3 Slovenski knjižnojezikovni kontekst in slovar

Slovenska jezikovna situacija je klasična situacija standardnojezikovne kulture, le da je pri standardizaciji vlogo določitve kulturne skupnosti odigral knjižni jezik, torej moramo v slovenskem primeru govoriti o knjižnojezikovni kulturi. Čeprav je slovenistično jezikoslovje zavračalo izenačevanje norme in kodifikacije, je eksplicitno povezovanje norme s predpisovalno dejavnostjo prisotno,

o čemer priča tudi SSKJ-jevsko izenačevanje norme s kodifikacijo (*norma = kar določa, kakšno sme, mora biti kako ravnanje, vedenje, mišljenje; pravilo, predpis*), tudi v terminološki zvezi norma knjižnega jezika (*jezikovna sredstva, možnosti, ki se smejo, morajo uporabljati v določenem knjižnem jeziku*) (H. Dobrovoljc 2015).

Kljub strokovnemu ločevanju jezikovne norme in kodifikacije (Müller 1982: 294–295; H. Dobrovoljc 2015), je iz zgornjega navedka razvidno, kako tesno je knjižni

jezik povezan s kodifikacijo; v razmislekih o knjižnem jeziku ni torej prisotna le ideja jezikovnega opisovanja, ampak hkratnega reguliranja knjižnega jezika, kaj se sme oz. mora uporabljati.² Prav na ta način, torej z merili jezikovne pravilnosti, se najlažje določa okvirje knjižnojezikovne kulture oz. knjižnojezikovne skupnosti, torej prepozna, kdo v to skupnost sodi in kdo ne. Nas pa v nadaljevanju normativni in knjižnojezikovni koncept zanima v okviru slovarske dejavnosti.

Sodobno slovensko slovaropisje sega v konec 19. stoletja, eden od mejnikov v standardizaciji slovenskega jezika pa je Pleteršnikov Slovensko-nemški slovar (1894–95). Zaradi umestitve v okolje, ki je v resnici veliko bolj kot enojezični slovarski opis potrebovalo dvojezičnega, je norma slovenskega jezika sopostavljena nemški, a hkrati slovar

oblikuje svojo vrednotenjsko (normativno) zasnovo na lastnostih slovenskega jezika, izpričanih na bogatem gradivu. Prav z gradivno členjenostjo slovenskega besedišča glede na njegove socialne zvrsti – podatki o narečnosti, zbornosti (vsaj deloma oznaka novo knjižno) – glede na kronološko zaznamovanost – podatki o času rabe oziroma avtorju – do neke mere tudi o slogovnih posebnostih, priča o jezikovni ustaljenosti in zato tudi lastni normativni zmogljivosti slovenščine (Vidovič Muha 1992: 10).

Pleteršnik je s svojim delom vzpostavil okvir objektivnega pogleda na slovarski opis, saj temelji na predstavitvi aktualnega dokumentiranega jezikovnega gradiva (Vidovič Muha 2013: 256). Zanimivo je, da je slovar z vidika normativnosti v slovenskem prostoru precej različno vrednoten, od ocene o njegovi moderni normativni podobi, temelječi na sodobni metodologiji (Vidovič Muha 1992: 10), do ocene o normativni omahljivosti (H. Dobrovoljc 2004: 46), saj naj bi zaradi svoje variantnosti ne prispeval k poenotenju knjižne norme (Majcenovič 1999: 87), kar kaže na to, da standardizacijski postopek tudi zgodovinskorazvojno opazujemo z vidika nevariantnosti, s čimer je tak pogled na normo osredotočen na jezikovno uniformnost in učinkovitost, torej je v resnici bližje normativnosti, kakršno poznamo npr. pri merskih enotah, kot pa normi, izhajajoči iz realnosti komunikacije, ki teži k variantnosti (Cooper 1989: 133).

V različnih obdobjih 20. stoletja je slovensko normativistiko v veliki meri zaznamoval različen odnos do jezikovne variantnosti ter jezikovne pravilnosti; pri slednjem tudi v obliki paranormativnih priročnikov, ki so razmerje do jezikovne pravilnosti zaostrovali predvsem na podlagi ideologije purizma (H. Dobrovoljc 2004: 55–56). Ves čas pa se zdi, da je bila ključna vloga knjižnega jezika povezovalna, še posebej takrat, ko se je v javnosti obudilo ali izostrilo vprašanje o ogroženosti jezika; takrat so prav jezikovna vprašanja – in to prav tistega tipa, o

2 Definicija termina *norma knjižnega jezika* v SSKJ2 ni spremenjena. <http://www.sskj2.si/iskanje?Mode=Headword&Query=norma> (dostop 4. 8. 2015).

katerih smo razpravljali kot o tipičnih vprašanih knjižnojezikovne kulture, torej vprašanja jezikovne pravilnosti – posredno služila tudi za mobilizacijo narodne zavesti, kot je bilo to npr. pri Jezikovnem rzsodišču (Kmecl 2005: 87).

Bistveno spremembo normativnega pogleda v slovenski prostor prinesejo sodobna spoznanja o socialno- in funkcijskozvrstni členjenosti jezika predvsem v 60. letih 20. stoletja. V tem duhu je nastajal tudi koncept slovarja slovenskega jezika, temeljnega normotvornega priročnika, ki je bil do takrat nadomeščan z zasilnimi rešitvami, predvsem pravopisnimi slovarji, s slovarsko zasnovo pa dobimo tudi jasno definiran koncept *slovenskega knjižnega jezika*.

Slovenci smo navajeni, morda bolj kakor drugi narodi, da zaradi narodnostne ogroženosti, da se v knjižni jezik ne vnaša preveč tujega, oz. tega, česar ne izkazuje literarna tradicija. Zdaj bo v slovarju registriranega mnogo več: to, kar je bilo priznано kot dobro, manj dobro in tudi to, kar je veljalo za slabo. Hoteli smo prikazati knjižni jezik v najširšem pomenu besede: živ, poln, z dubletami, notranjimi nasprotji, vzporednimi istočasnimi normami, jezik sredi zagona in razvoja. /.../ Slovar bo registriral dejansko stanje v jeziku, torej osnove njegove norme, s kvalifikatorji in kvalifikatorskimi pojasnili pa bodo vstavljene v ta okvir posebnosti, dvojnosti in izjeme (Suhadolnik 1968: 4–5).

Uvod v prvo knjigo Slovarja slovenskega knjižnega jezika (1970; dalje SSKJ) opredeljuje vsebino slovarja eksplicitno kot slovar slovenskega knjižnega jezika:

V slovarju je zajet besedni zaklad (besede, zveze) in prikazana njegova raba, kakor se kaže **v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku**, to je v obdobju **od začetka tega stoletja do 1969** oziroma do leta izida posamezne knjige. Obsega vse **bistvene prvine knjižnega jezika**: leposlovni, znanstveni, publicistični, časopisni, pogovorni jezik, terminologijo, žargone in narečno besedišče. (Poudarili avtorji.)

V slovarju se je udejanjil koncept slovenskega knjižnega jezika »v najširšem pomenu besede: živ, poln, z dubletami, notranjimi nasprotji, vzporednimi istočasnimi normami« (Suhadolnik 1968: 4), torej knjižni jezik »kot skupek vzporedno živečih, enakovrednih stilov«, pri čemer »noben stil ni kriterij za ocenjevanje drugega«, za vse pa velja, »da gre pri vseh, v slovarju potencialno predstavljenih stilnih realizacijah knjižnega jezika, za enoten, trden knjižni sistem« (Vidovič Muha 1972: 178).

Taka zasnova se v slovarskih opisih začne rušiti s Slovarjem novejšega besedja slovenskega jezika (2012; dalje SNB), ki se samooznačuje kot dodatek k SSKJ in »/p/rinaša besede, ki se na novo uporabljajo ali na novo uveljavljajo v slovenskem pisnem jeziku, to pa je danes precej širši pojem kot knjižni jezik« (Snoj 2013).³

3 <http://www.mladina.si/120969/dr-marko-snoj-danes-stare-mame-govorijo-ful/> (dostop 31. 7. 2015).

Jasna konceptualna zasnova v SSKJ tu trči ob popolnoma drugačno idejo normativnosti in knjižnosti; slovarju se celo odreka normativnost, ki se pripisuje zgolj pravopisu:

Veliko teh besed je tako rekoč knjižnih. Je pa res, da pojma knjižni jezik danes ne uporabljamo prav pogosto. Govorimo raje o standardnem jeziku, čeprav tega nihče zares natančno ne definira. Sam sicer menim, da sta standardni in knjižni jezik pravzaprav sinonima in da je današnja uporaba prilastka standardni namesto knjižni prevladala pod vplivom angleščine. /.../ Nekatere tu prikazane besede verjetno ne bodo nikdar standardne, kaj šele kanonizirane kot norma. Naš osnovni normativni priročnik tako ostaja Slovenski pravopis 2001 (Snoj 2013).

Tako je glede normativnosti predvidljiv konflikt med zasnovo SSKJ in SSKJ2 (2014): kako sicer koherenten normativni koncept, a vendarle koncept izpred 50 let, aplicirati na slovar, ki vsebuje tudi sodobno ali sodobnejšo leksiko? V kvalifikatorski sistem »so uredniki SSKJ2 dokaj močno posegli in to je pravzaprav ena od večjih težav končnega izdelka«:

Splošni vtis pri prilagajanju kvalifikatorskega sistema je ta, da je šlo veliko prizadevanja v spremembe izbrane peščice kvalifikatorjev po celotnem slovarju, vendar je rezultat brez podrobnega razumevanja sistema v SSKJ1 nenavadna mešanica »stare« in »nove« slovenščine, pri kateri je zdaj težko razumeti, kaj je sodobno in kaj dejansko spada ali je spadalo v določene zvrsti jezika nekoč in danes (Krek 2014: 145).

Z načinom prenove prve izdaje SSKJ in pristopom do normativnosti v SSKJ 2, kot se ta izraža skozi rekvalifikacijo in presistematizacijo kvalifikatorskega sistema, imajo težavo tudi avtorji prve izdaje:

Slovenski jezik ima ustaljene in normativno preizkušene smernice glede sprejemanja prevzetih leksikalnih enot v pisavi in izgovoru, ki jeziku na izrazni ravni zagotavljajo ustrezno kultiviranost. Druga izdaja SSKJ teh smernic ne upošteva in se brez distance podreja številčnemu diktatu korpusov, namesto da bi v skladu s konceptom SSKJ upoštevala tradicijo kultiviranja slovenskega jezika, kot jo poleg načel Slovenskega pravopisa neposredno potrjujejo tudi slovenska besedila zborne zvrsti (Ahlin et al. 2014: 124).

Odlomek lepo izpostavi temeljno težavo SSKJ2, vprašanje kultiviranja slovenskega jezika, torej postopka, ki je v modernizaciji jezika glede na koncept knjižnega jezika nujni element jezikovnega opisa, če naj bo ta opis *slovenskega knjižnega jezika*.

Prva izdaja SSKJ in SNB sta bila združena v drugi izdaji SSKJ, kjer se že v opredelitvi slovarja razgali težava, na katero nakazuje razumevanje normativnosti v SNB:

SSKJ

V slovarju je zajet besedni zaklad (besede, zveze) in prikazana njegova raba, kakor se kaže v sodobnem slovenskem knjižnem jeziku, to je v obdobju od začetka tega stoletja do 1969 oziroma do leta izida posamezne knjige. Obsega vse bistvene prvine knjižnega jezika: leposlovnji, znanstveni, publicistični, časopisni, pogovorni jezik, terminologijo, žargone in narečno besedišče.

SSKJ2

V slovarju je zajeto besedje (besede, zveze) in prikazana raba slovenskega jezika, kakor se kaže predvsem v zapisanih besedilih v obdobju od druge polovice 19. stoletja do 2013. Obsega vse bistvene prvine slovenskega jezika: v okviru socialnih zvrsti tako knjižne kot tudi neknjižne zvrsti in interesne govornice oziroma od praktičnosporazumevalnega prek strokovnega jezika in publicistike do umetnostnega jezika v okviru funkcijskih zvrsti.

V SSKJ je knjižni jezik dojet kot jasno opredeljen in omejen nabor stilov (leposlovnji, znanstveni, publicistični, časopisni, pogovorni jezik, terminologija, žargoni in narečno besedišče), ki je »skupek vzporedno živečih, enakovrednih stilov« (Vidovič Muha 1972: 178). Vse, kar najdemo v slovarju, je del »knjižnega jezika«, ne glede na zvrstno opredelitev. Nasprotno pa se »sodobni slovenski knjižni jezik« iz SSKJ v drugi izdaji spremeni v »zapisana besedila« oz. »slovenski jezik« brez opredelitve knjižnosti, pri čemer so po novem v skoraj identičen slovar (prim. Krek 2014) vključene »tako knjižne kot neknjižne zvrsti«, z nedefiniranim konglomeratom socialnih in funkcijskih zvrsti, o katerih knjižnosti ali neknjižnosti ne vemo dosti. Celota vsebine SSKJ2 torej ni več »slovenski knjižni jezik«, tako kot v SSKJ, temveč je to »slovar slovenskega tako knjižnega kot neknjižnega jezika«, sami pa moramo v njem razločiti »knjižni« del od »neknjižnega«. Če je torej bralec pogledal v SSKJ in v njem našel iztočnico, je lahko predpostavljal, da je ta del slovenskega knjižnega jezika, z morebitnim opozorilom, v katero zvrst knjižnega jezika spada, in z opozorilom, v kakšnih okoliščinah je raba izraza primerna oz. kako bo v knjižnem jeziku ta beseda funkcionirala. Ta sistem je bil s subtilnim premikom postavljen na glavo in po novem gre za slovar *pisnega jezika* z drugačnim konceptom. Značilno je, da so to opazili le avtorji SSKJ, ki dobro vedo, kako je prva izdaja nastala:

Nove leksikalne enote so besedilu prve izdaje mehanično dodane ne glede na koncept SSKJ, brez upoštevanja specifičnosti korpusnega gradiva, zlasti pa brez razvidnih meril o sprejemanju. Posledica tega je, da je med temi enotami množica besed, katerih sprejem je v nasprotju s konceptom SSKJ, npr. *džankizacija*, *džek*, *fopati*, *igličar* 'narkoman', *kulica*, *narkič* 'narkoman', *profi* 'profesionalec', *sfaliti*, *štekati*, *radodajka*, *lapati* itd. - Poudarjamo, da se gornja ugotovitev nanaša na neskladje s konceptom SSKJ, ki je slovar slovenskega knjižnega jezika, in ne na zavračanje možnosti, da so vse te leksikalne enote sicer sprejete v kateri drugi slovar slovenskega jezika, ki bi to predvideval v svojem konceptu (Ahlin et al. 2014: 122–123).

S tega izhodišča si oglejmo še napoved vsebine iz Osnutka koncepta novega razlagalnega slovarja slovenskega knjižnega jezika (NSSKJ), ki se še vedno opredeljuje za slovar »knjižnega jezika«:

Knjižni jezik razumemo kot **uzaveščeni, kultivirani in konvencionalni nadregionalni kod**, ki ga v slovenskem jezikovnem okolju govorniki slovenščine nezaznamovano rabijo zlasti v javnih in formalnih govornih položajih. Pri tem je **kultiviranost knjižnega jezika** razumljena kot **upoštevanje splošno veljavnih načel, norm in družbenih konvencij**. Knjižni jezik temelji na jezikovni tradiciji in se tudi s **kodifikacijo** utrjuje, v svojem jedru je razmeroma stabilen, čeprav se skozi čas postopoma spreminja. Njegova poglobitna vloga je, da kot **standardni kod** uresničuje osrednjo in temeljno sporazumevalno in povezovalno vlogo jezika za javno rabo. (Poudarili avtorji.)

Knjižni jezik tudi v tem slovarju ne bo več »skupek vzporedno živečih, enakovrednih stilov« (Vidovič Muha 1972: 178), ki so na enoten način opredeljeni v slovarju, temveč bo »kod«, ki se utrjuje s »kodifikacijo«, torej pravopisom in pravorečjem, ena njegovih glavnih opredelitev pa je »kultiviranost«. Skratka, slovar opisuje oboje: tako kultivirani kod kot nekultivirani preostanek, za zadnjega pa tako kot v primeru druge izdaje SSKJ vsaj na podlagi povedanega ne moremo biti prepričani, kaj vse zajema. Kvalificiranje socialnih zvrsti je v NSSKJ opredeljeno takole:

Okvalificiranost v okviru socialne zvrstnosti določa odstopanje od **kultivirane**, v (javnih, formalnih) govornih položajih **ustaljene, predvidljive** in vsaj pretežno **s kodifikacijo usklajene** leksike slovenskega knjižnega jezika, ki je večinoma razširjena tako v govorjenih kot zapisanih besedilih. Leksika, ki je torej **splošno sprejeta, ustaljena**, ima **uzaveščeno razmerje do norme** in je **kultivirana, primerna za formalne govorne položaje**, je torej knjižna in z vidika socialne zvrstnosti nezaznamovana. Zaznamovanost gre v dve smeri, bodisi proti izrazito omejeni rabi v posebej izbranih govornih položajih za izrecno poudarjanje jezikovne kultiviranosti in umetnosti v smislu izkazovanja lastne jezikovne zmožnosti (tj. v ozkoknjižno) bodisi proti manj formalni rabi, tj. najprej v pogovornost (knjižno in neknjižno), po potrebi tudi v narečnost, sleng, otroški govor. (Poudarili avtorji.)

Načrtovani slovar vendarle je normativni, torej ne drži več teza, da je normativnost v slovarju rezervirana za pravopisni slovar, »knjižna leksika« (kultivirana, ustaljena, predvidljiva, splošno sprejeta, s kodifikacijo usklajena) v njem je nezaznamovana in ni kvalificirana. Če je zaznamovana, načeloma ni več knjižna. Kljub temu kvalifikatorja »ozkoknjižno« in »knjižno pogovorno« dajeta vedeti, da je tako opredeljena leksika še vedno del knjižnega jezika. Zelo očitno ni več knjižna leksika tista, ki je označena z »neknjižno pogovorno«, ni pa jasno, kaj je z

narečnim besediščem, slengom, otroškim govorom, še manj, kaj je s pripadnostjo knjižnemu jeziku pri funkcijskozvrstnih ali ekspresivnih kvalifikatorjih.

4 ZAKAJ NOVO IDEOLOŠKO IZHODIŠČE IN SLOVENSKI STANDARDNI JEZIK?

Odločitev za dosledno uporabo termina standardni jezik utemeljujemo tako z zunanjejezikovnimi dejavniki kot tudi spremembami, ki smo jih glede prevrednotenja koncepta knjižnega jezika s strani privilegirane inštitucije v okviru »knjižno-jezikovne situacije« v slovenskem prostoru opisali zgoraj. V bistvu gre za težnjo po demokratizaciji in hkrati vračanje na osnovna demokratična izhodišča, ki so bila po našem mnenju znotraj slovenskega prostora že prisotna, a v zadnjem času pozabljena ali zavestno zanikana. Od novih premislekov, kateri diskurzi so tisti, ki so relevantni za standardnojezikovni opis (o tem več v prispevku M. Stabeja 2015), do metodologije jezikovne analize in predstavitve jezikovnih opisov na način, ki bo izrazito uporabniško usmerjen (o tem v poglavju Slovarski uporabniki). Vse tudi z željo, da se prevrednoti koncept standardnojezikovne kulture: koncept jezikovne norme kot družbeno sprejete lastnosti jezika namreč omogoča njeno razširitev, jo odvezuje naveze na pooblaščen posameznike in inštitucije, hkrati pa zavezuje k večji odgovornosti glede jezikovne rabe oz. ji sploh omogoča, da odgovornost prevzame sama.

4.1 Nove okoliščine

Pojem knjižnega jezika je bil skozi zgodovino močno zaznamovan s svojo narodnozdrževalno in narodnopredstavno vlogo (Toporišič 1991: 392). Ta vloga je bila v preteklosti seveda pomembna, v trenutnih okoliščinah, ko lahko rečemo, da so razmere za slovenski jezik izrazito ugodne, in ko slovenščina – tudi zaradi ustreznega jezikovnonačrtovalskega delovanja – uživa prestižni položaj uradnega jezika EU (Stabej 2010: 191; Popič in Gorjanc 2014), lahko rečemo, da so za Slovenijo in slovenščino nastopile bistveno drugačne okoliščine. Osredotočili se bomo le na tiste, ki po našem mnenju terjajo razmislek, ko govorimo o standardizaciji danes.

Prva sta dva formalna dogodka, ki pomenita pomembno statusno spremembo in imata tudi zelo praktične posledice. Prvi je nastanek samostojne države l. 1991, s čimer je slovenščina postala uradni oz. državni jezik državne skupnosti, drugi pa vstop v Evropsko unijo l. 2004, s čimer je postala eden od uradnih jezikov te skupnosti. Ali z besedami iz osnutka Nacionalnega programa za jezikovno politiko 2012–2016: »Slovenščina je z vključitvijo med uradne jezike Evropske unije

pridobila večjo mednarodno težo na simbolni ravni, predvsem pa veliko operativnih možnosti za sodelovanje pri raziskovanju in uporabi jezikov v skupnosti s 23 uradnimi jeziki.«⁴ To okoliščino poudarjamo predvsem zaradi (a) potencialne razbremenitve občutka ogroženosti, ki je bil prisoten v vseh večnacionalnih državnih skupnostih do ustanovitve samostojne države in je, kot smo videli, pomenil mobilizacijo jezikovne skupnosti tudi skozi normativna vprašanja jezika, ter (b) zahtev in pričakovanj, ki jih s seboj prinese status uradnega jezika EU – te so povezane predvsem z ustreznimi vzdrževalnimi in modernizacijskimi dejavnostmi. Ob tem pa je postala slovenska družba tudi veliko bolj odprta, povečane migracije na globalni ravni so vplivale tudi na slovenski prostor in slovensko jezikovno skupnost (Stabej 2010: 75). Slednje je pomembno tudi z vidika diskurzivnih praks, saj je logično, da tako spremenjene okoliščine vplivajo na komunikacijsko realnost, ki jo moramo tudi v procesih standardizacije premisliti na novo v razmerju do premislekov, ki so bili povezani z idejo bolj ali manj homogene nacionalne skupnosti.

Pomembna okoliščina, ki je močno spremenila jezikovno realnost, je bliskovit razvoj sodobnih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, katerega posledice so vidne v delovanju celotne družbe, logično tudi v jezikovni rabi. Kot pravi Crystal (2011: 76), »nove tehnologije vedno povečajo slogovni razpon jezika« – tako se s tiskom poveča potreba po standardizaciji pisnega jezika, nastane vrsta novih formatov in uredniških standardov, z radiem in TV se poveča potreba po definiranju enotnega govornega standarda, s spletom in digitalizacijo se poveča predvsem možnost dvostranske ali večstranske komunikacije, ki je hkrati tudi javna. To pomeni, da je imel svetovni splet in splošni prehod s papirja v digitalno obliko daljnosežne posledice za proces javne objave in dostopa do besedil, saj se je število piscev z možnostjo javnega objavljanja dramatično povečalo, čas od nastanka besedila do javne objave se je bistveno skrajšal, veliko prej zasebnih žanrov pa je prešlo v javno sfero (forumi, klepetalnice, družabna omrežja itd.). Na drugi strani se je vloga (literarnega, časopisnega in revijalnega) založništva kot filtra med avtorjem in bralcem bistveno spremenila. Proces objavljanja se je individualiziral, klasični proces objavljanja v novih razmerah ne deluje več. Standardizacijski koncept za 21. stoletje bo moral upoštevati kvantni preskok pri množičnosti javne komunikacije, novo digitalno besedilno stvarnost, neomejen dostop do digitalnih (jezikovnih) virov in možnosti njihovega povezovanja, predvsem pa tudi vse možnosti uporabe napovedujočih se novih jezikovnih tehnologij.

Končno se temu pridružuje še razmislek, vezan na informatizacijo in globalizacijo koncepta znanja, ki sega od prej omenjene revolucije v informacijsko-komunikacijskih tehnologijah, vključno s semantičnim spletom (angl. *Semantic Web*), povezanimi podatki (angl. *Linked Data*), sistemi za organizacijo znanja (angl. *KOS*

4 http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Zakonodaja/2013/Resolucija_-_sprejeto_besedilo__15.7.2013_.pdf (dostop 30. 7. 2015).

– *Knowledge Organization System*), preko množičnih podatkov (angl. *Big Data*), ki v primeru tekstovnih podatkov po nujnosti vključuje (naravni) jezik, v katerem so ti podatki, vse do umetne inteligence. Če želimo, da bo nek jezik deloval v okoliščinah, v katerih je treba znati strojno procesirati vse jezikovne modalitete (pisni, govornjeni) in zvrsti (znanstveni diskurz, specializirani diskurz posameznih strok, od pravnega jezika do športa, financ, medicine, jezik socialnih omrežij, mladostniški sleng itd.), predvsem pa je iz teh informacij treba znati ustvarjati (novo) znanje, je treba tudi konceptualno na novo premisliti obstoječe pojavne oblike (slovenskega) jezika in iz tega izhodišča oblikovati pojmovnik različnih – recimo temu nevtraln – tipov jezika, vključno s standardizacijsko lestvico, ki upošteva zatečeno knjižnojezikovno slovensko situacijo. Prej omenjeno znanje seveda ni omejeno na slovenski jezik, temveč se kodirano v različne digitalne entitete (Wikipedija, European, Google Knowledge Vault itd.) povezuje v ogromen globalni konglomerat procesljive vednosti, ki ga izkoriščajo umetnointeligenčni sistemi, kot so Watson podjetja IBM ali Wolfram Alpha. Ne biti znotraj teh procesov ustvarjanja globalne vednosti in seveda tudi njihovega izkoriščanja za vsak jezik pomeni, da bo kritično hendikepiran, po pomembnosti pa je problem mogoče primerjati z neugodno situacijo jezika brez državne skupnosti v času nastajanja nacionalnih držav.

4.2 Sprememba v konceptu opisa: nova teorija in nova metodologija

Velik del evropskega jezikoslovja še vedno temelji na strukturalistični tradiciji, v jezikoslovno raziskovanje pa niso bili vključeni poststrukturalni pristopi, evropska jezikoslovna misel zaostaja za sodobnim humanističnim in družboslovnim raziskovanjem (Motschenbacher 2010: 5). To še kako velja tudi za slovenistično jezikoslovje, ki le s težavo vključuje poststrukturalno jezikoslovje, še težje pa ga povezuje s poststrukturalnimi družboslovnimi raziskavami. Poststrukturalni jezikoslovni pristopi pri jezikoslovnem delovanju izpostavljajo razmerja opis – interpretacija – pojasnitev, s fokusom na slednjem (Fairclough 2001; Jeffries 2010). Opis ni več ultimativno končno jezikoslovčevo dejanje, ampak potrebuje nadgradnjo; pravzaprav se težišče delovanja premakne na pojasnjevanje. S tem pa vstopamo v razmerje do uporabnika, torej razmišljamo, kako jezikovne podatke interpretirati in jih uporabniku čim bolj učinkovito razložiti.

Čeprav se zdi, da naslavljamo nekatera vprašanja v konceptu opisa popolnoma na novo, jih le na novo preišljamo v okviru novejših poststrukturalnih pristopov. V resnici se v marsičem vračamo k izhodiščem sociolingvistike iz 60. in 70. let prejšnjega stoletja, ki pa jih slovenski prostor – predvsem zaradi prevladujoče strukturalistične misli – ni ne poznal, večinoma pa tudi ne jemal dovolj resno. Vprašanja o demokratizaciji, ko gre za načrtovanje korpusa (Neustupný 1968),

jezikovne norme glede na pozicije družbene moči in identitet v jezikovni skupnosti (Haugen 1968) ali jezikovnega razvoja in modernizacije korpusa (Fishman 1968), so že takrat oblikovala močno teoretsko podlago poststrukturalnega pristopa v jezikoslovju (Neustupný 1978).

Nov pa je vsaj od začetka 90. let 20. stoletja korpusnojezikoslovni teoretsko-metodološki pristop, ki v analizo jezika vnaša večjo verodostojnost in objektivizacijo raziskovanja – velik obseg načrtno zbranega gradiva namreč omogoča izpostavitve v jeziku tipičnega in zmanjšuje možnost interpretiranja le obrobnega kot temeljnega (Čermák 1995: 119). A to še zdaleč ni vse: sprememba ni le gradivna, ampak tudi teoretska in metodološka (Verdonik 2015). Prav zato, ker sta tako teorija kot metodologija v korpusnem jezikoslovju pomembna kot novo jezikoslovno izhodišče, sta se uveljavili poimenovanji korpus kot teorija in korpus kot metoda (McEnery in Hardie 2012: 150–151). Jezikovni opisi danes temeljijo na korpusnih podatkih, za njihovo relevantnost pa je pomembno dosledno upoštevanje tako korpusne teorije kot metodologije, sicer v opisu nismo naredili bistvenega premika glede na predkorpusne jezikovne podatke.

V zadnjih letih lahko spremljamo tudi intenzivno oblikovanje metod nove leksikografije ali natančneje e-leksikografije,⁵ ki izhajajo iz korpusnega jezikoslovja, računalniškega jezikoslovja in – posledično širše – iz informatike. Pri tem ne gre za predstavitev konceptov klasične leksikografije v digitalno okolje, npr. elektronskega korpusa kot slovarskega gradiva v digitalni obliki, temveč za menjavo zornega kota glede pridobivanja, interpretiranja in predstavitve jezikovnih podatkov. E-leksikografija pri tem izkorišča metode, ki so bile v zadnjih petindvajsetih letih razvite v okviru strojnega procesiranja naravnih jezikov, pri čemer se fokusira na detektiranje in luščenje informacij o tistih jezikovnih pojavih, ki so zanimivi za vključitev v slovarski ali leksikalni tip podatkovnih baz. Te metode vključujejo vse jezikovne ravnine, od oblikoslovja (npr. prepoznavanje in tvorjenje oblikoslovnih vzorcev), leksikogramatike (npr. prepoznavanje večbesednih enot od kolokacij do frazeologije, luščenje vezljivostnih vzorcev), semantike (strojno prepoznavanje semantične podobnosti (angl. *semantic similarity*), avtomatsko detektiranje neologizmov, strojno prepoznavanje definicij itd.), fokus pa se prestavlja z obravnave statičnih korpusov na dinamično procesiranje jezika v času (množični podatki), z avtomatskim opozarjanjem na spremembe na točkah, kamor so postavljeni jezikovni senzorji.

Če je jezikoslovje od časa nastanka in prevlade strukturalnega jezikoslovja prešlo več faz, ki so bile v slovenskem prostoru šibko zaznane, se je leksikografija kot praktična dejavnost – tako kot mnoge druge, ki so bile radikalno transformirane z razvojem

5 Organiziranost področja e-leksikografije in njigovo dinamičnost izkazuje tudi sklop konferenc, od leta 2009 organiziranih na to temo, *eLex: Electronic lexicography in the 21st century* (<https://elex.link/>, dostop 3. 8. 2015), in ena od EU akcij COST *European Network of e-Lexicography* (<http://www.elexicography.eu/>, dostop 3. 8. 2015).

računalništva in informacijsko-komunikacijskih tehnologij – že pomaknila z jezikoslovne stroke na vmesno pozicijo med jezikoslovjem in informatiko, kar pomeni, da enakovredno črpa teorije in metode z obeh strani interdisciplinarnega razpona.

4.3 Sprememba v samem ideološkem konceptu knjižnega jezika

Kot smo lahko videli pri primerjavi med koncepti knjižnega jezika v SSKJ, SNB, SSKJ2 in NSSKJ, se je konceptualni model knjižnega jezika močno spremenil, iz koherentnega, ki je v slovenskem prostoru v veliki meri hkrati pomenil prelom s tradicionalno preskripcijo. V 60. letih jasno postavljen model, ki je odgovarjal tako takratnim teoretskim premislekom pri jezikovnem opisovanju kot družbenim okoliščinam, v katerih je nastal, se je spremenil do te mere, da ni več prepoznaven, hkrati pa tudi ni več konceptualno jasen.

Hkrati pa lahko tudi v jezikoslovnem diskurzu opazamo, da se je dojemanje knjižnega jezika močno radikaliziralo, v resnici do te mere, da je eksplicitno nacionalistično, s čimer se knjižni jezik še bolj elitizira in oži svoj kulturni, v resnici kulturno-nacionalni krog:

Vsak državljan Republike Slovenije bi moral biti tudi govorec slovenskega knjižnega jezika, ki je jezikovna zvrst za izražanje najzahtevnejših vsebin v slovenskem jeziku in imajo tudi uradni značaj. Šele na ta način se lahko tudi celovito vključi v na jeziku temelječo slovensko družbo (Tivadar in Tivadar 2015: 43).

Ob takem zapisu je treba spomniti tako na 11. kot na 14. člen slovenske Ustave.⁶ Prvi govori o tem, da je uradni jezik v Sloveniji slovenščina (torej slovenščina kot taka, ne zgolj knjižna slovenščina), drugi pa o tem, da smo državljani enakopravni,⁷ ne glede na »katerokoli osebno okoliščino«, torej tudi to, ali smo govorniki slovenskega knjižnega jezika ali ne oz. kakšno »slovenščino« govorniki. Ne glede na morebitno dobronamernost piscev je treba izpostaviti že latentno možnost diskriminacije državljanov RS na podlagi jezika, ki je implicirana v navedenem odlomku, ter to, da je ta možnost očitno konceptualno vpisana predvsem v pojem »knjižnega jezika«.

Tako izključujoče povezovanje slovenske družbe in njene jezikovne skupnosti s knjižnim jezikom v resnici le zapira krog njenih uporabnikov, s čimer se

⁶ <https://zakonodaja.com/ustava/urs> (dostop 3. 8. 2015).

⁷ »V Sloveniji so vsakomur zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino.« <https://zakonodaja.com/ustava/urs/14-clen-enakost-pred-zakonom> (dostop 3. 8. 2015).

identifikacijski krog posameznikov in družbenih skupin s tako elitističnim pogledom na knjižni jezik lahko posledično le oži in pomeni osnovo ne le za prestop v drug neknjižni model, ampak tudi izstop iz jezikovnega modela, torej tudi iz jezikovne skupnosti (prim. tudi Stabej 2015).

5 SKLEP

Za sodobni globalizirani funkcionalistično usmerjeni svet, v katerem se znanje in vednost bliskovito pretakata po spletu v vseh digitalno preživelih jezikih in v katerem sta večjezičnost ter čezjezičnost samoumevni in nista več vezani le na človeka, temveč tudi na računalniškega »uporabnika«, na novo radikalizirani koncept knjižnega jezika s centralno inštitucijo, ki presoja o jezikovnih pojavih s stališča (ne)kultiviranosti, ni (več) primeren, ker je bistveno prepočasen in premalo robusten, hkrati pa preveč elitistično zastavljen, da bi v okoliščinah 21. stoletja lahko služil slovenski jezikovni skupnosti, osvobojeni nevarnosti, da ji nadrejeni tuje govoreči večnacionalni zakonodajalec krati jezikovne pravice. Verjetno je v novih okoliščinah največja nevarnost, da bi govorci začeli opuščati slovenščino, ravno občutek izključenosti iz omenjenih globalnih trendov.

Nova radikalizacija, povezana s prikrito redefinicijo pojma knjižni jezik, ki jezikovno skupnost potiska v infantilizacijo s potrebo po nenehnem spraševanju avtoritarnega organa o lastnostih njihovega lastnega jezika, ne da bi ji ta iz samoohranitvenih razlogov sploh kdaj hotel ponuditi razumljiv koncept skupnega standarda, na katerega se lahko vsak trenutek opre brez pomoči interpreteta, je dodatni razlog za prevpraševanje, kateri del svojega jezika želi ta skupnost standardizirati in kako. Za ta namen je treba na novo definirati pojem *standardnega jezika*, katerega značilnosti so predvsem:

- konceptualno je standardni jezik z upoštevanjem nove diskurzne realnosti opredeljen z znano definicijo kot »skupek vzporedno živečih, enakovrednih stilov« (Vidovič Muha 1972: 187), ki se zavestno omejuje na tiste dele jezikovne stvarnosti, ki jezikovni skupnosti služijo kot skupno mesto sporazumevanja v okviru formalnih sistemov, kot so izobraževalni sistem, sistem javne oz. državne uprave, vključno z umeščenostjo v širšo skupnost EU, z izhodiščem v funkcionalni dogovornosti, ki izhaja iz ustrezno interpretirane jezikovne rabe;
- ideološko se standardni jezik umešča v nadaljevanje standardnojezikovne kulture, ki je značilna za slovensko jezikovno skupnost, pri čemer za del jezika, ki ga razume in definira kot standardnega, vir dogovora išče v spremljanju jezikovne rabe s sprejemanjem konsenzualnih odločitev na podlagi maksime o prilagajanju standarda na delih, ki največ govorcem povzročajo največ težav, ne pa v kultiviranosti, ki strukturno omogoča

in celo spodbuja arbitrarnost odločitev vnaprej določene »kultivirajoče institucije« ali »kultivirajočega organa«;

- izvedbeno je pojem standardnega jezika usmerjen v zagotavljanje možnosti, da vsak govorec slovenščine vsak trenutek lahko sam interpretira vse okoliščine rabe kateregakoli izraza v odnosu do njegove standardnosti ali nestandardnosti, v smislu, kot je pojem standardnosti opredeljen v prvi alineji.